

Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін
імені О.М. Лазаревського

Кафедра історії України, археології та краєзнавства

СИЛАБУС
навчального курсу
«ГРОШОВИЙ ОБІГ УКРАЇНИ У XVII – НА ПОЧАТКУ XXI ст.: »

Галузь знань – 03 Гуманітарні науки
Спеціальність – 032 Історія та археологія
Освітній ступінь – магістр
Форма навчання – денна
Форма підсумкового контролю – залік

Викладач – Рахно Олександр Якович, кандидат історичних наук, доцент
кафедри історії України, археології та краєзнавства.
тел.: роб. +38(046)676-850, моб. +38(098)422-64-11.
Е-mail: Rahno_205@ukr.net
Години консультацій – щосереди 12.00–13.00 (209 кабінет).

1. Анотація курсу

Навчальний курс «Грошовий обіг України у XVII – на початку XXI ст.» розрахований на студентів магістратури спеціальності 032 – Історія та археологія і побудований відповідно до вимог Європейської Кредитно-Трансферної системи (ECTS).

Він викладається у II семестрі й передбачає 20 лекційних, 10 практичних годин, а також 60 годин самостійної роботи.

2. Передреквізити курсу.

Успішне засвоєння навчального курсу «Грошовий обіг України у XVII – на початку XXI ст.» передбачає оволодіння навчальним матеріалом історії України, спеціальних історичних дисциплін, джерелознавства історії України.

3. Постреквізити курсу.

Отримані під час вивчення курсу «Грошовий обіг України у XVII – на початку XXI ст.» знання, вміння, навички можуть бути застосовані при засвоєнні навчальних курсів «Основи боністики», «Історія холодної та вогнепальної зброї», «Генеалогія»

4. Мета курсу.

Курс «Грошовий обіг України у XVII – на початку XXI ст.» має на меті:

- визначити об'єкт, предмет, джерельну базу та завдання курсу;
- вивчення загальних закономірностей грошового обігу на українських землях у XVII – на початку XX ст., а також інформацію про важливий корпус історичних джерел з вітчизняної історії;
- ознайомити здобувачів вищої освіти з теорією та практикою грошового обігу на українських землях у XVII – на початку XXI ст.;
- з'ясувати особливості грошового обігу на українських землях у різні історичні епохи;
- ознайомити з основними номіналами металевих і паперових грошей, які перебували в обігу на українських землях;
- поглибити знання здобувачів вищої освіти з економічної й політичної історії України, історії культури та джерелознавства;
- реконструювати життєвий рівень різних прошарків суспільства в минулому.
- формувати вміння застосовувати набуті знання у науковій, педагогічній та просвітницькій діяльності та практичній роботі експерта культурно-історичних цінностей.

5. Очікувані результати курсу.

ПРН 1, 4, 6, 9, 10, 12, 19, 21, 23, 24, 32, 33.

6. Організація навчання.

Тематичний план

№	Назва теми	Всього годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Модуль 1					
1	Вступ до курсу	6	2		4
2	Історія вітчизняного грошового обігу в світовому контексті (V – перша половина XVII ст.)	6	2		4
3	Грошовий обіг і лічба монет на Україні у другій половині XVII – XVIII ст.	12	2	2	8
4	Особливості грошового обігу на українських землях у XIX – на початку XX ст.	16	4	2	10
Всього за модуль 1		40	10	4	26
Модуль 2					
5	Розбудова грошового господарства в роки Української революції (1917 – 1921 рр.)	12	2	2	8
6	Грошове господарство українських земель між світовими війнами (1921–1939 рр.) та в роки 2 світової війни (1939 – 1945 рр.)	16	4	2	10
7	Грошовий обіг на Україні у 1946–1991 рр.	8	2		6
8	Формування грошової системи незалежної України	14	2	2	10
Всього за модуль 2		50	10	6	34
Разом за курс		90	20	10	60

7. Тематика практичних занять.

Тема 1. Грошовий обіг і лічба монет в Україні у другій половині XVII–XVIII ст.

Тема 2. Грошовий обіг на українських землях у XIX – на початку XX ст.

Тема 3. Розбудова грошового господарства в роки Української Революції (1917–1921 рр.)

Тема 4. Грошовий обіг на Україні в роки Другої світової війни (1939–1945 рр.)

Тема 5. Формування грошової системи незалежної України.

8. Завдання для самостійної роботи.

Студенти виконують реферативні завдання або міні-дослідження з обраної проблематики за погодженням із викладачем.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ

1. Польська й литовська грошові системи XVII–XVIII ст. Основні номінали монет.
2. Грошовий обіг Чернігово-Сіверщини у XVII – XVIII ст.
3. Запровадження паперових грошей в Австрійській та Російській імперіях.
4. Грошова система Австрійської імперії у другій половині XVIII ст.
5. Основні номінали монет та паперових грошей, що перебували в обігу на західноукраїнських землях у XIX – на початку XX ст.
6. Грошові емісії Тимчасового уряду.
7. Грошовий обіг на українських землях під час нацистської окупації (1939-1944 рр.).
8. Грошовий обіг радянської України у 1945 –1991 рр.
9. Внесок українських економістів у розвиток теорії грошей та грошового обігу.
10. Пам'ятні та ювілейні монети незалежної України (1992 – 2005 рр.).
11. Методика використання монет і бон у навчальній роботі.
12. Колекціонування монет і паперових грошей.

9. Порядок оцінювання та розподіл балів за рейтинговою системою

	Лекційні заняття (2 бали за роботу на лекції)	Практичні заняття (до 10 балів за роботу на семінарі)	Самостійна робота	Залік	Разом
Кількість балів	до 20 балів	до 50 балів	до 30 балів	до 25 балів	100

1. Критерії оцінювання знань студентів за вимогами ECTS

Робота на лекціях оцінюється за наступними критеріями: відвідування лекційних занять, грамотність ф охайність ведення конспекту.

Робота на практичних заняттях оцінюється за наступними критеріями:

- 8–10 балів – студент не мав пропусків занять без поважних причин,

у повному обсязі опанував навчальний матеріал, робить аргументовані висновки, демонструє вміння використовувати набуті знання;

- 5–7 бали – студент володіє навчальним матеріалом, формулює нескладні висновки, здатний частково застосовувати набуті знання у процесі вирішення практичних завдань;
- 1–4 бали – студент загалом володіє навчальним матеріалом, але у процесі його викладу припускається неточностей, відчуває труднощі у формулюванні висновків.

Самостійна робота оцінюється в залежності від якості підготовки до практичних занять і написання рефератів.

10. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
83-89	B	добре	
75-82	C		
68-74	D	задовільно	
60-67	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Перелік питань до заліку.

1. Предмет і завдання курсу.
2. Походження, сутність грошей, їх функції.
3. Грошовий обіг і основні тенденції його динаміки.
4. Коротка історія вітчизняного грошового обігу в світовому контексті (до першої половини XVII ст.).
4. Вплив приєднання України до Росії на обіг і лічбу монет на Лівобережній Україні.
5. Грошові реформи в Росії у XVIII ст. та їх вплив на Лівобережну Україну.
6. Запровадження паперових грошей у Російській імперії.
7. Особливості грошового обігу на Запоріжжі у XVII-XVIII ст.

8. Закономірності грошового обігу і лічби монет Західної та Правобережної України у XVII–XVIII ст.
9. Обіг монет і паперових грошей на Наддніпрянській Україні у XIX – на початку XX ст.
10. Грошова реформа 1839–1843 рр. і запровадження системи срібного монометалізму.
11. Запровадження золотого монометалізму в Австро-Угорській імперії.
12. Грошова реформа С.Ю.Вітте 1895–1897 рр. і встановлення золотого монометалізму в Російській імперії.
13. Структура банкнот і монет, які перебувають в обігу на території України на початку XX ст.
- 14.
15. Грошовий обіг на західноукраїнських землях у XIX – на початку XX ст.
16. Грошова політика російського уряду під час Першої світової війни.
17. Грошова політика Тимчасового уряду Росії.
18. Грошові емісії Української Центральної Ради, Гетьманату і Директорії. Проекти монет УНР.
19. Грошова політика урядів УСРР, РСФРР та СРСР на початку 20-х років.
20. Грошова реформа в СРСР 1922–1924 рр.
21. Особливості грошового обігу Східної Галичини та Західної Волині у 20–30-х рр. XX ст.
22. Особливості грошового обігу Закарпаття у 20 –30-х рр. XX ст. Проекти грошових знаків Закарпатської України.
23. Особливості грошового обігу Бессарабії та Північної Буковини у 20-30-х рр. XX ст.
- 24.
25. Грошовий обіг на українських землях під час нацистської окупації (1939 – 1944 рр.).
26. Грошові реформи в СРСР 1947, 1961 та 1991 рр., їх вплив на економіку і рівень життя населення.
27. Монети та паперові гроші СРСР.
28. Ювілейні та пам'ятні монети СРСР.
29. Грошовий обіг України в 1991–1996 рр.
30. Грошова реформа 1996 р. в Україні.
31. Вітчизняні традиції та сучасні грошові одиниці України.
32. Структура банкнот і монет, які перебувають в обігу на території України.
33. Ювілейні та пам'ятні монети сучасної України.
34. Методика використання монет і бон у навчальній роботі.
35. Колекціонування монет і бон.

12. Політика курсу.

Студент зобов'язаний відвідувати заняття всіх видів відповідно до встановленого дирекцією розкладу, не запізнюватися, мати відповідний

зовнішній вигляд. У разі відсутності через хворобу надати відповідну довідку. Пропущені заняття відпрацьовувати у визначений викладачем час. Студент повинен старанно виконувати завдання, брати активну участь в навчальному процесі, готувати презентації на практичні заняття.

13. Політика академічної доброчесності.

Дотримання академічної доброчесності студентами передбачає:

- ✓ Самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- ✓ Посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- ✓ Дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- ✓ Надання достовірної інформації про результати власної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

14. Рекомендована література.

Основна

Голиш Г.М. Основи нумізматики: Навчальний посібник. – Черкаси: Черкаський ЦНТІ, 2002. – 256 с.

Дорофєєва Н.В., Комаринська З.М. З історії грошей України: Навч. посібник – Київ – Львів, 2000. – 162 с.

Тхоржевський Р. Нариси історії грошей в Україні (з давніх часів до сучасності). – Тернопіль: Видавництво Карп'юка, 1999. – 238 с.

Шуст Р.М. Нумізматики: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. – 371 с.

Гроші в Україні: факти і документи. – К., 1998. – 454 с.

Деньги / Сост. А.А.Чухно. – К.: Україна, 1997. – 509; ил.

Каталоги, довідники

Банкноти і монети України 2003: Ілюстрований каталог / Щорічний додаток до журналу «Вісник Національного банку України». – К., 2004. – №4(8). – 95 с.

Дьячков А.Н., Узденников В.В. Монеты России и СССР / Определитель. – М., 1978. – 650 с.

Загреба М.М. Монети СРСР, 1921–1991: каталог. – К.:Логос, 2009. – 96 с.

Загреба М.М. Млонети України, 1992–2010: каталог.– К.:Логос, 2010.–160 с.

Загреба М.М. Монети прибалтійських країн, 1796–1950: каталог. – К.:Логос, 2010. – 128 с.

Загреба М.М., Каглян О.Є. Монети Австрійської імперії, 1811–1918: каталог. – К.: Логос, 2008. – 128 с.

Зварич В., Шуст Р. Нумізматики: Довідник. – Тернопіль; Львів: Державне книжково-журнальне видавництво «Тернопіль», Львівський державний університет ім. І.Франка, 1998. – 464 с.

Рылов И., Соболин В. Монеты России и СССР: Каталог. – М.: Интерпринт, 1993. – 283 с.

Рябченко П.Ф. Полный каталог бумажных денежных знаков и бон России, СССР, стран СНГ (1769-1994 гг.) / Под ред. М.И.Савлука и М.Ф.Дмитриенко / Изд. 2-е, переработанное и дополненное. – К.: Изд.- культ. центр “Софія”, «Лісбанк», 1995. – 672 с.

Уздеников В.В. Монеты России. 1700-1917. – М.: Финансы и статистика, 1985. – 504 с.; таб.

Фенглер Х. и др. Словарь нумизмата: Пер. с нем. / Х.Фенглер, Г.Гироу, В.Унгер / 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Радио и связь, 1993. – 408 с.; ил.

Щелоков А.А. Монеты СССР: Каталог. – М.: Финансы и статистика, 1986. – 190 с.

Юбилейные и памятные монеты СССР. 1965–1989: Каталог. – М.: Внешторгиздат, 1989. – 93 с.

Додаткова

Мочерний С.В. Економічна теорія: Посібник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – С.136–146. Основи економічної теорії: політекономічний аспект: Підручник / Відп. ред. Г.Н.Климко. – 4-е вид, перероб. і доп. – К.:Знання-Прес, 2002. – С.118–128.

Сенилов Б.В. Военные деньги Второй мировой войны. – М.: Финансы и статистика, 1991. – 128 с.

Сотникова М.П., Спаский И.Г. Тысячелетие древнейших монет России: Сводный каталог русских монет X–XI вв. – Л.: Искусство, 1983. – 239 с.; ил.

Спаский И.Г. Русская монетная система: Историко-нумизматический очерк / 3-е изд. – Л.: Изд-во Гос. Эрмитажа, 1962. – 222 с.

Спаский И.Г. Русские ефимки: Исследование и каталог / Отв. ред. В.Л.Янин, Н.Н.Покровский. – Новосибирск: Наука, 1988. – 330 с.

Таранков В.И. Ценные бумаги Государства Российского. – Москва; Тольятти, 1992. – 648 с.

Кучеренко Э.И., Мошнягин Д.И. Нумизматика в школе. – М.: Просвещение, 1968. – 347 с.; ил.

Малышев А.И., Таранков В.И., Смиренный И.Н. Бумажные денежные знаки России и СССР. – М.: Финансы и статистика, 1991. – 496 с.; ил.

Мартош Б. Українська валюта 1917–20 рр. // Україна. – 1992. – №2. – С.4-6.

Северин Г.М. Золотые и платиновые монеты Российской империи с 1701 до 1911 г. – М.: Профиздат, 2000. – 95 с.

Сенкевич Д.А. Государственные денежные знаки РСФСР и СССР. 1918-1961. – М.: Внешторгиздат, 1989. – 210 с.

Котляр М.Ф. Галицька Русь у другій половині XIV – першій чверті XV ст.: Историко-нумизматичне дослідження. – К.: Наукова думка, 1968. – 230 с.

Котляр М.Ф. Гривня // Вісник НБУ. – 1996. – № 2. – С.76-82.

Котляр М.Ф. Грошовий обіг на Лівобережній Україні в другій половині XVII – першій половині XVIII ст. // Український історичний журнал. – 1971. – №4. – С. 59-69.

Котляр М.Ф. Історія грошового ринку України XVI ст. в тогочасних писемних пам'ятках // Український історичний журнал. – 1972. – №10. – С.46-55.

Котляр М.Ф. Кладоискательство и нумизматика. – К.: Наукова думка, 1974. – 126 с.; ил.

Котляр М.Ф. Літописи Самовидця, Грабянки та Величка про грошовий обіг України XVII ст. // Український історичний журнал. – 1970. – №1. – С.63-73.

Котляр М.Ф. Монета і грошова лічба на Лівобережній Україні XVIII ст. // Український історичний журнал. – 1972. – №2. – С. 29-40.

Котляр М.Ф. Стан і перспективи української нумізматики // Український історичний журнал. – 1965. – №2. – С. 26-33.

Котляр М.Ф. Чи карбував Богдан Хмельницький власну монету? // Українська нумізMATика і боністика. – 2000. – №1. – С. 42-47.

Котляр М.Ф. Що таке нумізMATика // Наука і суспільство. – 1972. – №9. – С.44-45.

Котляр Н.Ф. К вопросу о правовом положении Львовского монетного двора в XIV – XV ст. // Нумизматика и сфрагистика. – К., 1965. – Вып. 2. – С.113-120.

Котляр Н.Ф. Монеты Червонной Руси в денежном обращении Польского государства в конце XIV и XV в. // Нумизматика и эпиграфика. – М., 1965. – Т.V. – С.172-178.

Кудряшов Н. Украинские гривны // Наука и жизнь. – 1998. – №4. – С.130-135.

Кульчицький С. Перші українські гривні // Історія України. – 1998. – №10. – С.6.

Ющенко В., Панченко В. Історія української гривні. – К.: Б-ка українця, 1999. – 96 с.

15. Інтернет-ресурси.

<https://www.twirpx.com/file/709247/>

<dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/.../15-Khromova.pdf?...1>

www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?...

https://uabs.sumdu.edu.ua/images/stories/docs/BankSumy/2237_01.doc

<https://uk.wikipedia.org/wiki/Гривні>

<https://www.treasury.gov.ua/ua/news/istoriya-ukrainskikh-groshey>

<https://docs.google.com/presentation/d/.../htmlpresent>